

Ανθολογώντας τους κριτικούς (του Θανάση Αγάθου)

του **Θανάση Αγάθου(*)**

Πολύ σημαντική συμβολή στο σχετικά παραμελημένο πεδίο της Ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνικής κριτικής θα πρέπει να θεωρηθεί ο ογκώδης τόμος *Ανθολογία της Νεοελληνικής Λογοτεχνικής Κριτικής* του Γιώργου Αράγη, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις Εκδόσεις Σοκόλη

και έρχεται να προστεθεί στην παλαιότερη δοκιμαστική μελέτη του ίδιου συγγραφέα *Νεοελληνική κριτική, αξιολογικές διακρίσεις* (Εκδόσεις Σοκόλη, 2015).

Ο Αράγης, στη σχεδόν 40σέλιδη εισαγωγή του, επισημαίνει ότι η ανθολογία του, όπως κάθε ανθολογία, αποτελεί ένα δειγματολόγιο ομοειδών κειμένων και ότι έχει, όπως συμβαίνει πάντα, τα ελεγχόμενα σημεία της, δηλαδή την υποκειμενικότητα του ανθολόγου της και τη σχετική αντιπροσώπευση των ανθολογημένων κριτικών. Ωστόσο, αναγνωρίζει ως βασικό κριτήριο για τη συμπεριληψη ενός κριτικού κειμένου στην ανθολογία του, το να αποτελεί πράγματι λογοτεχνική κριτική, δηλαδή το να διαθέτει αξιολογικό χαρακτήρα, να είναι εμπειριστατωμένη αξιολόγηση ενός έργου ως λογοτεχνήματος: «Από την άποψη αυτή, στην παρούσα ανθολογία δεν ανθολογούνται κείμενα περιγραφικά, ιστοπεδωτικά, με συμβατικό περιεχόμενο, κείμενα φιλοφρονητικά, κείμενα αοριστόλογα ή που αρκούνται σε αδέσποτους αξιολογικούς αφορισμούς χωρίς επιχειρηματολογική τεκμηρίωση» (σ. 8). Επιπρόσθετα, επιχειρώντας μια επισκόπηση της νεοελληνικής κριτικής της λογοτεχνίας, ο Αράγης εντοπίζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως: η τοποθέτηση της αφετηρίας της νεοελληνικής λογοτεχνικής κριτικής στον απόηχο του Διαφωτισμού και στο πνεύμα του κλασικισμού («Προλεγόμενα» του Κοραή στα *Αιθιοπικά* του Ηλιοδώρου)· η μαθητεία της στην ομόλογη προηγμένη ευρωπαϊκή κριτική στον θεωρητικό και μεθοδολογικό τομέα· οι λαμπρές επιδόσεις αυτενέργειας και δημιουργικότητας των Νεοελλήνων κριτικών στον πρακτικό τομέα, «κάτι που συνενάγεται, ως έναν βαθμό και ανεξαρτησία από την ευρωπαϊκή πνευματική κηδεμονία» (σ. 14)· η υπεροχή της κριτικής της ποίησης έναντι της κριτικής της πεζογραφίας, τόσο σε ποιοτικό όσο και σε ποσοτικό επίπεδο («όχι μόνο οι κορυφαίες στιγμές της κριτικής μας, αλλά και ο περισσότερος όγκος των κειμένων της αφορά τον νεοελληνικό ποιητικό λόγο», σ. 21)· η (αναπόφευκτη) χρονική προήγηση της λογοτεχνίας σε σχέση με την κριτική στα Επτάνησα και στον ελλαδικό χώρο· η εσωτερική ενότητα και συνοχή, η οποία διασφαλίζεται με δύο τρόπους, αφενός, «το γεγονός ότι ο κάθε επόμενος κριτικός προϋποθέτει τον προηγούμενό του» (σ. 27) και, αφετέρου, «τα ποιοτικά νήματα που συνδέουν σαν δέσμη σχέσεων όλα σχεδόν τα μέλη της κριτικής κοινότητας μεταξύ τους» (σ. 28)· οι μεγάλες διαφορές σε γλωσσικό επίπεδο (αρχαϊσμός, καθαρεύουσα, δημοτικισμός, καθομιλουμένη αστική γλώσσα).

Οι κριτικοί που ανθολογούνται είναι 39, πριν από το ανθολογούμενο έργο του καθενός προτάσσεται ένα συντομώτατο βιογραφικό σημείωμα και το έργο τους παρουσιάζεται με χρονολογική σειρά: Αδαμάντιος Κοραής, Κωνσταντίνος Ασώπιος, Σπυρίδων Ζαμπέλιος, Εμμανουήλ Στάης, Ιάκωβος Πολυλάς, Εμμανουήλ Ροΐδης, Άγγελος Βλάχος, Γεώργιος Καλοσγούρος, Κωστής Παλαμάς, Μιχαήλ Μητσάκης, Γρηγόριος Ξενόπουλος, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Μάρκος Αυγέρης, Γιάννης Αποστολάκης, Κλέων Παράσχος, Άλκης Θρύλος, Τίμος Μαλάνος, Τέλλος Άγρας, Γιώργος Σεφέρης, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Κ.Θ. Δημαράς, Δ. Νικολαρεΐζης, Αντρέας Καραντώνης, Οδυσσέας Ελύτης, Βάσος Βαρίκας, Ζήσιμος Λορεντζάτος, Τάκης Σινόπουλος, Μανόλης Λαμπρίδης, Αλέξ. Αργυρίου, Δημήτρης Ραυτόπουλος, Μανόλης Αναγνωστάκης, Αλέξανδρος Κοτζιάς, Κώστας Στεργιόπουλος, Νίκος Φωκάς, Σπύρος Τσακνιάς, Νόρα Αναγνωστάκη, Βύρων Λεοντάρης, Παν.

Μουλλάς, Μάρη Θεοδοσοπούλου. Όλοι εκλιπόντες, με δύο εξαιρέσεις, τον Νίκο Φωκά και τον Δημήτρη Ραυτόπουλο, για τους οποίους ο Αράγης θεωρεί ότι έχουν ολοκληρώσει το έργο τους, τονίζοντας ότι αναλαμβάνει όλη την ευθύνη για το γεγονός ότι συμπεριλαμβάνονται στον τόμο.

Την ευθύνη αναλαμβάνει, άλλωστε, ο Αράγης για όλες τις επιλογές του και αυτό είναι κάτι που εκτιμά ο αναγνώστης. Ο καθένας μπορεί να συμφωνήσει ή να διαφωνήσει με τα κείμενα ή τα ονόματα που συμπεριλαμβάνονται στην *Ανθολογία* του (σε μένα, για παράδειγμα, είναι αισθητή η απουσία του Αιμίλιου Χουρμούζιου ή του Απόστολου Σαχίνη), αλλά αυτό είναι αναπόφευκτο σε εγχειρήματα αυτού του είδους. Το σημαντικό είναι ότι το πολυσέλιδο αυτό βιβλίο συγκεντρώνει μερικά από τα πιο εμβληματικά κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνικής κριτικής (από τα «Προλεγόμενα» του Πολυλά στη σολωμική ποίηση, το «Περί συγχρόνου ελληνικής ποιήσεως» του Ροΐδη, το «Ένας ποιητής» του Ξενόπουλου και τον «Ερωτόκριτο» του Σεφέρη ως τα νεότερα κείμενα του Ραυτόπουλου για την *Αριάγνη* του Τσίρκα, του Κοτζιά για τον Ιωάννου και του Μουλλά για τον Σεφέρη) και διαθέτει μια πυκνή εισαγωγή, η οποία είναι γεμάτη από συσχετίσεις και παραδείγματα, υπογραμμίζει τις ρητές γνωματεύσεις που συνδέουν τους κριτικούς διαφόρων περιόδων μεταξύ τους, δίνει έμφαση στο πώς μια ιδέα ενός κριτικού προσλαμβάνεται και γίνεται αντικείμενο περαιτέρω επεξεργασίας από τους μεταγενέστερους –π.χ. η ιδέα της σημασίας της παράδοσης εμφανίζεται στα «Προλεγόμενα» του Πολυλά και διευρύνεται, στη συνέχεια, από τον Ροΐδη, τον Παλαμά, τον Μητσάκη, τον Ξενόπουλο, τον Χατζόπουλο, τον Σεφέρη, τον Ελύτη, τον Αργυρίου, τον Ραυτόπουλο. Επιπλέον, ο εξαιρετικά φροντισμένος και καλαίσθητος αυτός τόμος (με την ποιότητα που χαρακτηρίζει τις εκδόσεις Σοκόλη) προσφέρει στον αναγνώστη το έναυσμα για να αναστρέξει και σε άλλες κριτικές των ανθολογούμενων κριτικών, αλλά και στα ίδια τα λογοτεχνικά έργα, ποιητικά ή πεζά, που κρίνονται (από τον *Ερωτόκριτο* του Κορνάρου και το σύνολο του έργου του Κάλβου, του Σολωμού και του Καρυωτάκη έως την *Αμοργά* του Γκάτσου, το *Πλατύ ποτάμι* του Μπεράτη, την *Αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα* της Ζέη ή το *Ανώνυμο* του Μάντη).

Info: Γιώργος Αράγης, *Ανθολογία της Νεοελληνικής Λογοτεχνικής Κριτικής*, Εκδόσεις Σοκόλη, 2019, σελ. 944.

(*) Ο Θανάσης Αγάθος είναι Επίκουρος Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.